

Toscane

- ▶ Wandel door Etruskische holle wegen en neem een bad in een warmwaterbron aan de voet van een uitgedoofde vulkaan
- ▶ Bewonder wereldberoemde kunstwerken in de renaissancesteden en bezichtig de villa's en tuinen van de familie De' Medici
- ▶ Maak een tocht door de Val d'Orcia, waar de Toscaanse heuvels zich ontvouwen als de compositie van een schilderij
- ▶ Ga mee op truffeljacht in de Val d'Elsa en proef van de wijnen in de Chiantistreek
- ▶ Snorkel in het kristalheldere water rond de Toscaanse eilanden
- ▶ Beklim de scheve toren van Pisa en fiets over de stadsmuren van Lucca

Inhoud

- 7 Kaarten en plattegronden
- 11 Woord vooraf
- 1 13 Toscane: een verdieping**
  - 14 Natuur
  - 16 Samenleving
  - 18 Bevolking
  - 20 Eten en drinken
- 2 31 Geschiedenis**
  - 32 Geschiedenis in vogelvucht
  - 42 Overzicht van de Medici-familie
- 3 47 Kunst en cultuur**
  - 48 De Etrusken
  - 52 Romaanse kunst
  - 53 Gotische kunst
  - 55 Humanisme en renaissance
  - 58 Kunststijlen na 1600
  - 59 Beroemde Toscaanse kunstenaars
  - 62 Taal en literatuur
  - 63 Muziek
  - 64 Film en televisie
- 4 67 Florence en omgeving**
  - 70 Geschiedenis van Florence
  - 78 Florence verkennen
  - 118 De omgeving van Florence
  - 121 De Mugello
  - 125 Prato
  - 130 Tips en adressen
- 5 133 Pistoia, Lucca en Massa-Carrara**
  - 134 Pistoia
  - 144 De Valdinievole
  - 149 Lucca
  - 158 De Garfagnana
  - 160 De Lunigiana
  - 162 De Versilia
  - 165 Langs de kust van de Versilia
  - 167 Tips en adressen
- 6 171 Pisa, Livorno en de Toscaanse archipel**
  - 172 Pisa
  - 183 Van Pisa naar het binnenland
  - 187 Van Pisa naar de kust
  - 188 Livorno
  - 192 De Etruskische kust: van Livorno naar Piombino
  - 197 De Toscaanse archipel
  - 200 Elba
  - 207 Tips en adressen
- 7 211 Grosseto en omgeving**
  - 212 Grosseto
  - 212 Ten noorden van Grosseto
  - 217 Langs de kust van Grosseto
  - 218 Nationaal park van de Maremma
  - 219 Het schiereiland Monte Argentario
  - 223 Van het schiereiland naar het vasteland

Woord vooraf

Goudgele heuvels met cipressen aan de horizon, glinsterend zeewater onder een azuurblauwe lucht: kunstenaars en schrijvers worden al eeuwenlang door het Toscaanse landschap geïnspireerd.

En overall in dat indrukwekkende landschap liggen middeleeuwse heuvelstadjes, kloosters, villa's en tuinen waar kunst, geschiedenis en natuur in perfecte harmonie samenkomen.

Tijdens mijn rondreizen in Toscane ontdek ik steeds weer nieuwe bezienswaardigheden, ook op plaatsen waar ik al eens was geweest. Naast de bekende en onmisbare hoogtepunten worden in dit boek ook een aantal van Toscanes talrijke verborgen parels onthuld. Aan veel plekken in Toscane zijn bovendien bijzondere verhalen verbonden, die je als reiziger eigenlijk zou moeten kennen. Daarom kom je in dit boek niet alleen historische wetenswaardigheden tegen, maar lees je ook kleurrijke anekdotes en legenden.

Buon viaggio!

Hester van Delden

Toscane is een paradijs voor wandelaars.

NATUUR

Ligging en landschap

Toscane ligt in Midden-Italië en wordt in het noorden begrensd door de regio's Ligurië en Emilia-Romagna en in het zuiden door Lazio. In het westen grenst het aan de Tyrreense Zee en in het oosten aan de regio Umbrië. In het noorden en oosten liggen de Apennijnen, waarvan de Pratomango met 1592 m de hoogste berg is. In het noordwesten liggen vlak bij de kust de Apuaanse Alpen, waarin zich het kostbare marmer bevindt.

Aan de Tyrreense Zee heeft Toscane een 300 km lange kust, met daarvoor de Toscaanse archipel: een reeks eilanden, waarvan Elba het grootste is. De Toscaanse kust is grotendeels aangeslibd, waardoor er in het zuidelijke kustgebied van de Maremma grote moerassen zijn ontstaan. Pas in de vorige eeuw is dit gebied ontgonnen. In het zuiden ligt de Monte Argentario, een mooi schiereiland dat via landtongen met het vasteland is verbonden.

De belangrijkste rivieren van Toscane zijn de Arno, de Serchio en de Ombrone.

In Toscane liggen ook een reeks uitgedoofde vulkanen, waarvan de 1790 m hoge Monte Amiata de hoogste is. Vanwege het vulkanisme zijn er in dit gebied ook warmwaterbronnen en geisers.

De vruchtbare lavabodems die vroeger met loofbossen waren bedekt, bleken na ontbossing bijzonder geschikt als landbouwgrond. Hierop bevinden zich

Bloeiende oleanders tussen de wijngaarden op het eiland Elba.

afwisselend graanvelden, olijfboomgaarden, zonnebloemvelden en wijngaarden. Op sommige plekken is door de ontbossing erosie ontstaan; terrassen tegen de hellingen van heuvels zijn bedoeld om dit proces te vertragen. Het platteland is zeer dunbevolkt, met hier en daar een boerenhoeve, vaak op een heuveltje en omgeven door cipressen die wat schaduw bieden. Ook vind je er geïsoleerd gelegen kloosters en villa's. De schilderachtige middeleeuwse stadjes, die vaak op heuveltoppen liggen, zijn bijzonder karakteristiek voor Toscane. Uit strategische overwegingen besloten de oude Etrusken zich hoog te vestigen, zodat ze hun vijanden al van ver konden zien aankomen.

Flora en fauna

De natuurlijke begroeiing in de bergen bestaat uit kastanjabomen, eiken en dennen. Buiten de berggebieden bestaat de natuurlijke flora uit mediterrane *macchia*; een dicht struikgewas dat het hele jaar groen blijft, zoals jeneverbess en brem. Ook de laurierboom, steeneik, kurkeik, muisdoorn, haagdoorn, dopheide, gele papaver, affodil en talrijke geurende planten als de rozemarijn, cistusroos en mirte komen in Toscane veel voor.

Met name in het binnenland van Toscane kan het hard waaien. Om op de hoger gelegen plekken beschutting te creëren en de wind te breken, wordt

Reconstructie van een Etruskisch putgraf in het Archeologisch Museum van Chianciano Terme. Vanaf de 7e eeuw v.Chr. bewaarden de Etrusken de as van een overledene in een canope. Deze had een deksel in de vorm van een menselijk hoofd, met een herkenbaar gezicht. Als teken van verering werd de canope op een troon gezet.

GESCHIEDENIS IN VOGELVLUCHT

Van villanovadorpen tot Etruskische steden

10.000–5000 v.Chr. Archeologische vondsten in de buurt van Montepulciano wijzen uit dat er al in de oude steentijd nederzettingen waren in Toscane.

3000 v.Chr. Er is sprake van een eerste Toscaanse cultuur in de Lunigiana. Hiervan getuigen standbeeld-menhirs in het museum van Pontremoli, die dateren van 3000 v.Chr. tot 400 v.Chr.

1300–1200 v.Chr. De Etrusken komen aan in Toscane. Zij waren waarschijnlijk Lydiërs, afkomstig uit het noordwesten van Klein-Azië (Anatolië). Volgens de Griekse geschiedschrijver Herodotus (5de eeuw v.Chr.) zou hongersnood de Lydiërs gedreven hebben om de helft van het volk hiernaartoe te laten emigreren. De volksverhuizing vond plaats onder leiding van de koningszoon Tyrsenus.

1000 v.Chr. Volkeren uit het noorden die een Indo-Europese taal spreken, vestigen zich ook in het gebied. Hun beschaving wordt Villanova-cultuur genoemd, naar een plaatsje bij Bologna waar voor het eerst restanten van hun cultuur werden ontdekt. In het huidige Toscane ontstaan de eerste Villanova-dorpen.

DE EERSTE MECENAS

De Romein Gaius Cilnius Maecenas (70–8 v.Chr.) stamde uit een oud en rijk Etruskisch koningsgeslacht uit Arezzo. Hij was de raadsman en boezemvriend van Octavianus, de latere keizer Augustus. Zijn diplomatieke en zakelijke talenten wist hij op voortreffelijke wijze te combineren, vooral wanneer hij na afloop van een militair conflict moeilijke onderhandelingen moest voeren. Hij meende dat men soms vrijgevig moet zijn, om later des te meer te kunnen ontvangen. Al sinds de oudheid is de naam mecenas een eponiem voor een beschermer en sponsor van de kunst, wetenschap en tegenwoordig ook van de sport. De bekendste mecenas uit de geschiedenis was ongetwijfeld Lorenzo Il Magnifico.

9de–6de eeuw v.Chr. Dankzij de exploitatie van ijzermijnen zijn de Etrusken in staat om een enorme rijkdom te vergaren. Hierdoor kunnen de eenvoudige Villanova-dorpen uitgroeien tot Etruskische steden. De 8ste eeuw v.Chr. is de bloeitijd van de Etrusken. Ze breiden het grondgebied verder uit en stichten tal van steden.

De Romeinse tijd

509 v.Chr. De laatste Etruskische koning van Rome, Tarquinius Superbus, valt. Oprichting van de republiek Rome en het begin van de Etruskische neergang.

5de–3de eeuw v.Chr. De Romeinen veroveren Etrurië. Vanaf de 3de eeuw v.Chr. komen de Etrusken onder Romeins bewind en gaan op in het Romeinse volk.

89 v.Chr. Bondgenoten van Rome, onder wie de inwoners van Etruria, verkrijgen het Romeins burgerschap.

59 v.Chr. Julius Caesar sticht voor de veteranen uit zijn leger de kolonie Florentia (Florence).

4de eeuw In Toscane wordt het christendom verspreid. Splitsing van het Romeinse Rijk in een Oost-Romeins Rijk (Byzantium) met als hoofdstad Constantinopel en een West-Romeins Rijk met als hoofdstad Rome.

476 De laatste Romeinse keizer wordt in Rome afgezet: val van het West-Romeinse Rijk.

De middeleeuwen

568 De Longobarden bezetten Toscane. Er worden hertogdommen gesticht. Toscane valt onder het hertogdom Lucca.

8ste eeuw Als ook Rome wordt bedreigd door de Longobarden, roept de paus de hulp in van de Franken. In 774 reist Karel de Grote over de Via

Florence en omgeving

Wie Toscane bezoekt, kan vroeg of laat niet om de hoofdstad Florence heen. Als je bedenkt dat deze prachtige stad is vormgegeven door architecten en kunstenaars als Brunelleschi, Michelangelo, Donatello en Giotto, spreekt dat voor zich. Bezoek de stad alleen liever niet in de zomermaanden, wanneer ze overspoeld wordt door toeristen en het er bovendien erg warm kan zijn. Naast de wereldberoemde en onmisbare hoogpunten heeft Florence nog veel meer te bieden, waardoor het ook zeker de moeite waard is om de stad vaker te bezoeken.

Fiesole biedt een schitterend uitzicht over de vallei waarin Florence ligt. In de heuvels rond Florence liggen ook een aantal prachtige Medici-villa's en -tuinen. Enkele vroege exemplaren hiervan vinden we terug in de Mugello; de streek waar de Florentijnse familie oorspronkelijk vandaan kwam.

Florence is eveneens een uitstekende uitvalsbasis voor uitstapjes naar Leonardo's geboorteplaats Vinci en naar de stad Prato, die bekend is om de textielindustrie maar ook liefhebbers van moderne kunst veel te bieden heeft.

< De koepel van de dom is de grootste metselstructuur ter wereld.

Menig toerist is al 'bevangen' door de schoonheid van Florence.

GESCHIEDENIS VAN FLORENCE

In de ongeveer 60 musea, 100 kerken, kloosters en kapellen en de 200 paleizen van Florence vind je maar liefst een vijfde van 's werelds kunstschat. Ga op ontdekking uit en laat je betoveren door de magie van Florence. Daarvoor is enige kennis over het roemruchte verleden van de stad onontbeerlijk. De geschiedenis van Florence, met verschuivende machtsverhoudingen, intriges en complotten, leest als een spannende roman.

Het begin

Doordat de rivier de Arno hier smal is en gemakkelijk kon worden overgestoken, was deze plek in de 10de eeuw v.Chr. al in trek. De Etrusken stichtten in de heuvels even ten noordoosten van het huidige Florence de nederzetting Faesulae (Fiesole), die uitgroeide tot een machtige stad. Rond 90 v.Chr. werd die volledig platgebrand door de Romeinen en in het voorjaar van 59 v.Chr. stichtte Julius Caesar aan de voet van Fiesole voor de veteranen van zijn leger de Romeinse nederzetting Colonia Florentia. Dankzij de gunstige ligging aan de Via Cassia naar Rome kon de Romeinse nederzetting een belangrijke handelsstad worden. In het oude centrum van Florence is het typische Romeinse stratenplan van een schaakbordpatroon nog altijd zichtbaar, met kaarsrechte parallelle straten.

Nog voor de val van het Romeinse rijk in 476 werd Florence onder de voet gelopen door Germaanse stammen en nadat het ook werd afsneden van de belangrijke handelsroute naar Rome, raakte het in verval. Pas onder gravin Mathilde van Toscane kwam Florence weer tot bloei en verwierf het als vrije commune al in 1115 een zekere onafhankelijkheid. Hierdoor kreeg het de mogelijkheid een autonoom stadsbestuur op te richten, dat een voorbode

FLORENCE OF FIRENZE?

De naam Florentia, 'de bloeiende', verwijst waarschijnlijk niet alleen naar de ontwikkeling van de stad, maar ook naar de *arva florentia*, de bloemenweides in het dal van de Arno en naar de *ludi florales*: uitbundige landbouwfeesten die de Romeinen in de lente vierden ter ere van hun bloemengodin Flora. Noordelijke handelaren die de stad aandeden, hebben de Latijnse naam waarschijnlijk verbasterd tot Florence. Later noemden de inwoners zelf hun stad Fiorenza, wat weer verbasterde tot Firenze. Terwijl in Nederland, Engeland en Frankrijk de naam Florence in gebruik is gebleven, namen de Vlamingen de Italiaanse benaming Firenze over.

zou zijn van de Republiek. Na Mathildes dood groeide de stad uit tot het belangrijkste bastion van de Welfen, de pausegezinden.

De macht van de gilden

Dankzij de bloei van de textielnijverheid en de wolindustrie groeide de economie gestaag. Naast de adel en de geestelijkheid kwam er een stand bij: die van de handelsburgerij. De bankiers van Florence maakten naam in heel Europa. In 1262 stelden ze de eerste wisselbrieven op, waardoor de Europese en Florentijnse handel werd vergemakkelijkt. In deze periode kwamen ook de eerste gouden florijnen in omloop.

De handelaren, kooplui en bankiers verenigden zich in gilden (zie kader p. 38) en in 1282 namen ze het bestuur van de stad over van de adel. De 13de eeuw bracht Florence een periode van grote economische bloei en het inwonersaantal steeg in recordtempo. Rond 1200 had Florence 15.000 à 20.000 inwoners en een eeuw later waren dat er zo'n 100.000. Deze woonde lang niet allemaal binnen de stadsmuren en in 1284 besloot het gildebestuur daarom nieuwe muren te laten bouwen, die alle huizen en kloosters zouden omsluiten. De *popolo*-regering stelde veel geld beschikbaar om de publieke ruimte van Florence in rap tempo te verfraaien. De architect Arnolfo di Cambio mocht een nieuw monumentaal centrum ontwerpen. Er moest een geheel nieuwe kathedraal verrijzen, van gigantische afmetingen, die aan Maria zou worden gewijd: Santa Maria del Fiore. Hierna volgden talloze indrukwekkende bouwprojecten, waarbij de rijke gilden de zorg voor de bouw van luxueuze, publieke gebouwen op zich namen.

De republiek Florence

Eigenlijk was het opmerkelijk dat Florence in deze periode in economisch opzicht zo kon opbloeien. De stad leverde hevige strijd met andere Toscaanse steden en ook was er grote rivaliteit en wedijver tussen de verschillende rijke families van Florence. Vooral de relatie tussen de pausegezinde Welfen en de

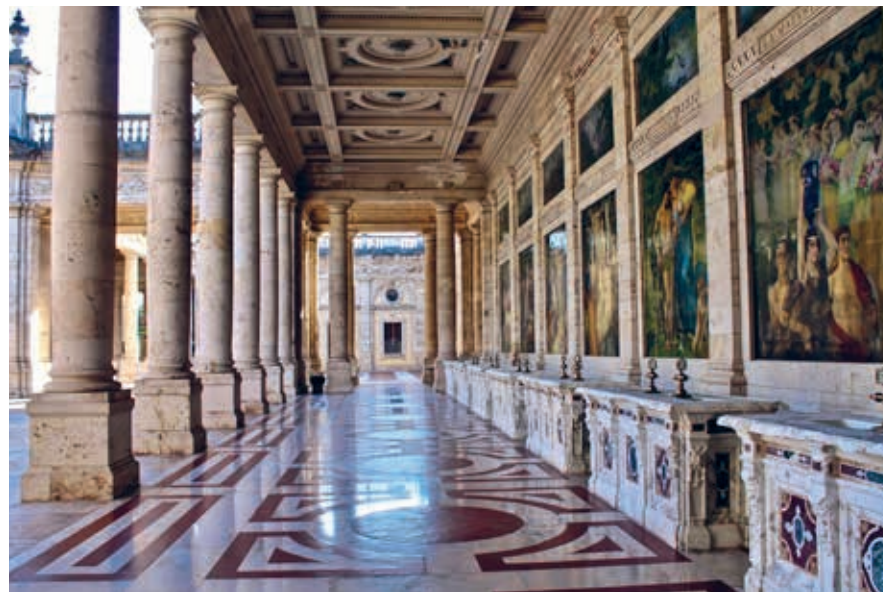
Omgeving Pistoia

DE VALDINEVOLE

In dit gebied ten westen van Pistoia kun je heerlijk wandelen of fietsen. De hoge ligging maakt het tot een van de koelste plekken van Toscane, waar kastanjabomen, dennen, beuken en eiken groeien. Hier en daar zijn microklimaten ontstaan die een grote diversiteit aan fauna bieden. In 2019 zijn er voor het eerst in honderd jaar ook weer wolven gesignaleerd. In de heuvels van de Valdinevole liggen mooie dorpen en stadjes.

Montecatini Terme

Het kuren begon in Montecatini Terme naar Italiaanse begrippen laat, namelijk pas rond 1773. Tegenwoordig geldt het als belangrijkste kuuroord van Toscane. Veel beroemdheden, onder wie Giuseppe Verdi, Woody Allen, Richard Strauss, Grace Kelly, Paul Cezanne, Luigi Pirandello en Audrey Hepburn vonden hier hun weg naar het bronwater. Men komt hier niet zozeer om in het water te baden, maar vooral om ervan te drinken. Het zwavel-, zout- en alkali-houdende water van de bronnen zou een heilzame werking hebben op het spijsverteringsstelsel en de lever. De verschillende kuuroorden zijn geschaard rond het Parco delle Terme, een prachtig park met hoge bomen. Montecatini Terme staat sinds 2021 op de Unesco Werelderfgoedlijst vermeld als transnationale site onder de noemer *The great*

Het interieur van de thermen van Tettuccio is in kleurrijke Jugendstil, met Moorse en Veneziaanse invloeden.

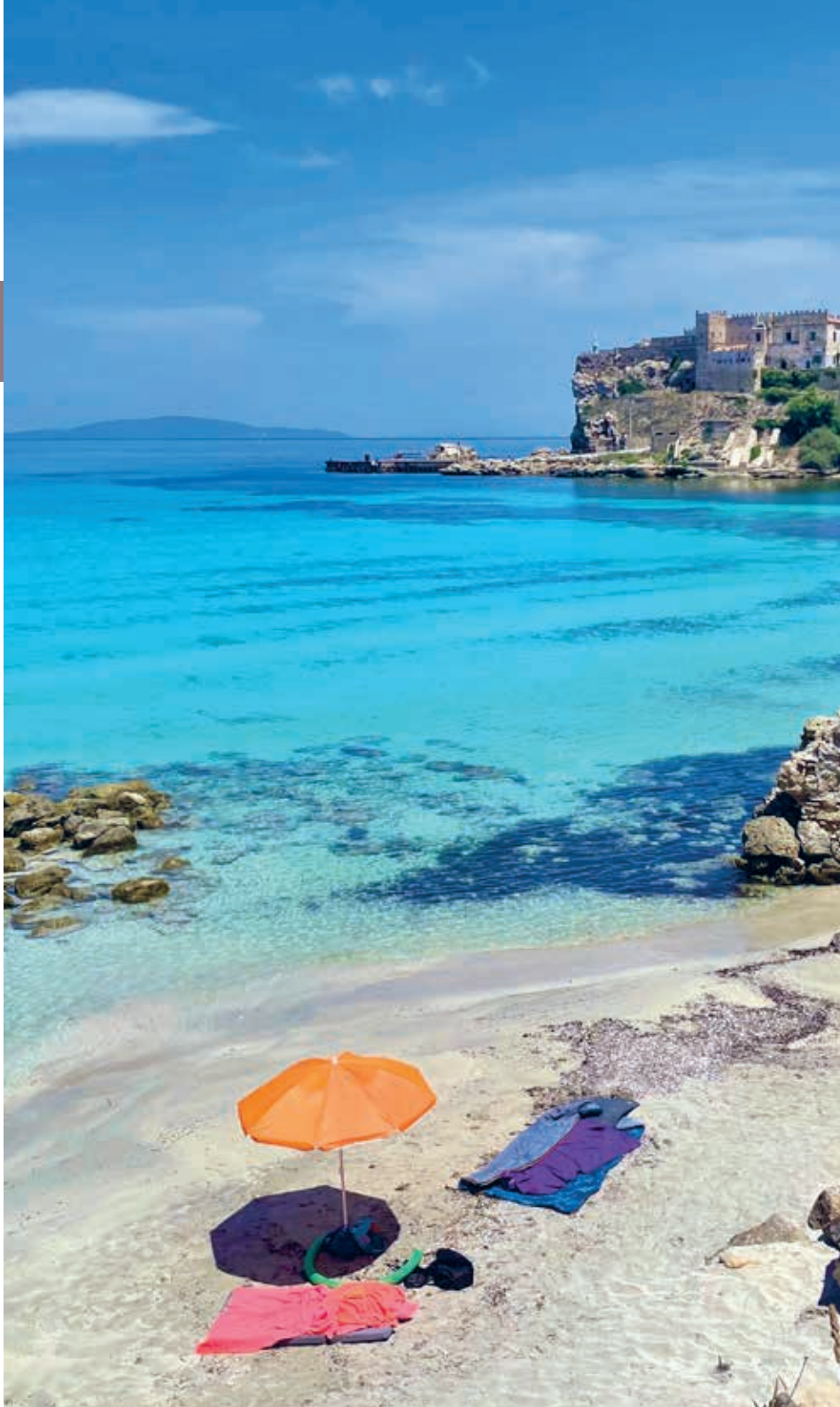
spas of Europe, met in totaal elf plaatsen in zeven Europese landen. Het gaat hierbij volgens Unesco om steden die zich hebben ontwikkeld rondom natuurlijke waterbronnen, als 'levende getuigen van de thermale cultuur die zich aan het begin van de achttiende eeuw in Europa ontwikkelde'.

Verreweg de mooiste zijn de **Thermen van Tettuccio** (Viale Verdi 41, tegen betaling toegankelijk). Door de marmeren pilaren en galerijen heeft het wel iets weg van een Romeins tempelcomplex.

Vanaf de thermen van Tettuccio loop je over de boulevard richting het centrum van Montecatini. Hier treed je bijna letterlijk in de voetsporen van de beroemdheden die de stad bezochten. Er liggen 200 bronzen plaatjes met hierop de namen van nationale en internationale sterren. Vanaf deze 'Walk of Fame' moet je vooral even binnenglippen bij **Montecatini Contemporary Art**, gevestigd in het statige stadhuis. De toegang is gratis. Het is een museum van én door de gemeenschap. Sinds de opening in 2012 werden er honderden kunstwerken geschonken, vooral door kunstenaars die na hun bezoek aan de thermen van Montecatini iets moois wilden nalaten. Zo ook het topstuk van het museum, dat werd geschonken door Joan Miró: *Vrouwen omsingeld door de vlucht van een vogel*.

Tegen de heuvels van de Valdinevole, die zich aan het einde van Montecatini Terme verheffen, kun je met een kabelbaan de bovenstad Montecatini Alto (290 m) bereiken. Maar je kunt ook lopend gaan via de processieweg,

Pisa, Livorno en de Toscaanse archipel

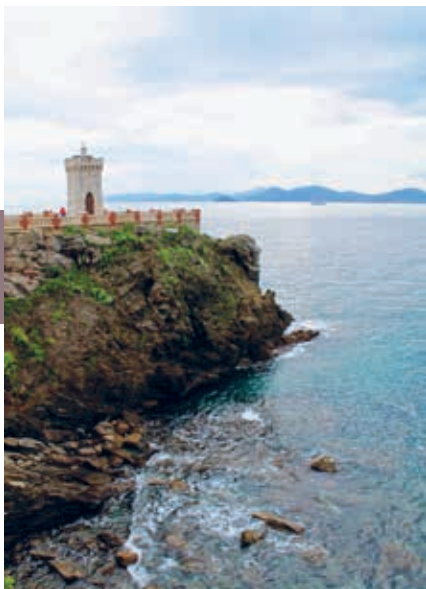
De provinciehoofdstad Pisa roept direct het beeld op van de wereldberoemde scheve toren. Hoewel deze aandacht terecht is, liggen er nog vele andere bijzondere parels, soms letterlijk in de schaduw van de torre pendente. In het indrukwekkende kraterlandschap van de Balze ligt op een heuvel de mooie stad Volterra, waar al eeuwenlang albast gewonnen en bewerkt wordt. Livorno is de grootste havenstad van Toscane. De provinciehoofdstad kent een interessante geschiedenis als vrijhaven. We treden in de voetsporen van de Nederlanders en Vlamingen, die er ooit een belangrijke rol speelden.

De prachtige Etruskische kust onthult het rijke verleden van de Etrusken in dit gebied. Op een heuvel aan zee ligt het uitgestrekte archeologische park van Baratti en Populonia, met talloze resten van de Etruskische beschaving.

Het nationaal park van de Toscaanse Archipel is het grootste beschermde zeegebied van Europa. Er zijn zeven bewoonde Toscaanse eilanden, waarvan Elba verreweg het grootst en bekendst is. Elba kent een rotsachtig landschap met wijngaarden, bossen en aantrekkelijke baaien met zandstranden. De verbannen keizer Napoleon heeft er tijdens zijn korte verblijf duidelijk zijn stempel op gedrukt.

< Op de eilanden van de Toscaanse Archipel vind je aantrekkelijke baaien met fijne zandstranden.

Het Piazza Bovio in Piombino biedt een betoverend panorama over zee en de verschillende eilanden van de Toscaanse archipel.

pervlakte van bijna 750 vierkante kilometer het grootste beschermde maritieme natuurgebied van Europa.

Om de kwetsbare natuur te beschermen is het niet mogelijk om willekeurig met een boot bij een van de eilanden aan te leggen of te ankeren. Sommige eilanden kun je bovendien alleen bezoeken met een speciaal daarvoor verkregen vergunning en onder begeleiding van een geautoriseerde parkgids.

Enkele (voormalige) gevangenseilanden waren wel meer dan 150 jaar niet toegankelijk voor het publiek, waardoor de onderwaterwereld er nog uitzonderlijk mooi is. Het transparante zeewater, een buitengewone biodiversiteit en de aanwezigheid van scheepswrakken trekken jaarlijks duizenden duikers aan. Op veel plekken mogen alleen kleine

groepen een duik maken, onder begeleiding van een duikgids van het nationaal park. Op de grotere eilanden kun je ook mooie wandel- en fietstochten maken. De eilanden verschillen erg van elkaar wat betreft landschap, kleuren en sfeer, maar zijn stuk voor stuk prachtig.

Gorgona, het kleinste bewoonde eiland van de archipel, is een gevangenseiland en daarnaast een paradijs voor vogelliefhebbers. De koraalmeeuw nestelt hier. Met een vooraf aangevraagde vergunning en onder begeleiding van een parkgids kun je een excursie naar het eiland maken, die eindigt met een duik in het kristalheldere water.

Het eiland **Capraia** werd door de Romeinen zo genoemd vanwege de talrijke wilde geiten (*capri*) die er leefden. Het wordt beschouwd als het wildste eiland van de Toscaanse archipel en de onderzeese grotten van het eiland zijn geliefd bij duikers. Er zijn weinig accommodatiemogelijkheden, dus het is er altijd wel rustig.

Alle eilanden hebben heuvels, met uitzondering van het eiland **Pianosa**, dat eigenlijk altijd al een ballingsoord of gevangenseiland is geweest. Keizer Augustus verbande zijn eigen kleinzoon, prins Agrippa, naar Pianosa. Hij woonde er van 7-14 n. Chr. en tegenwoordig kun je de ruïnes van zijn Villa

Uitzicht vanaf de Monte Capanne, de hoogste berg van Elba.

di Agrippa bezichtigen. Verder zie je de overblijfselen van een theater en een thermaal bad.

Nabij de haven bevindt zich een enorm netwerk van christelijke catacomben uit de 4de eeuw n. Chr. Ondergrondse gangen leiden langs 500 grafnissen, die zijn uitgehouwen in de rotsen. Het catacombencomplex wordt beschouwd als het grootste ten noorden van Rome.

Ruim 140 jaar lang was Pianosa een proefkolonie en van 1968 tot 1998 was er een maximaal beveiligde gevangenis waar maffiosi en andere zware criminelen werden opgesloten. Tegenwoordig runnen enkele gevangenen, die er de laatste fase van hun straftijd mogen doorbrengen, het enige restaurant en het enige hotel van het eiland.

Juist omdat Pianosa al 150 jaar lang dienstdoet als gevangenis en er, om ontsnappingen te voorkomen, nooit schepen in de buurt mochten komen, is het een van de meest ongerepte en schone plekken in de Middellandse Zee. Het bijna kegelvormige rotseiland **Montecristo** is bekend van het beroemde boek *De graaf van Monte-Cristo* door Alexandre Dumas. Het gaat over een schat die verborgen ligt in het klooster van San Mamiliano, dat rond 1700 op Montecristo werd gebouwd.

Het 'schateiland' is tegenwoordig een strikt beschermd natuureservaat: slechts 1000 bezoekers per jaar mogen het eiland bezoeken, mits ze een vergunning hebben (zie p. 307). De eilanden **Giglio** en **Giannutri** vallen onder de provincie Grosseto en worden beschreven in hoofdstuk 7.

Siena en omgeving

De okerkleurige provinciehoofdstad Siena is als een kunstwerk gebouwd rond het schelpvormige Piazza del Campo. In de 14de en 15de eeuw was het een van de belangrijkste centra in Europa, zowel op intellectueel, artistiek als financieel gebied. De omgeving van Siena is niet minder indrukwekkend.

Ten noordoosten van Siena begeven we ons in de Val d'Elsa: een prachtige vallei, waar het middeleeuwse San Gimignano met de 14 torens als een kroon bovenuit steekt.

In het noordwesten, op de grens met de provincie Florence, ligt de prachtige Chiantistreek, die wereldberoemd is om de vermaarde wijnen. Hoogtepunt vormt hier het indrukwekkende Castello di Brolio, dat een adembenemend uitzicht biedt over het gebied met wijngaarden die reiken tot aan de Monte Amiata.

In het zuidoosten is de bosrijke Val di Merse een rustige streek, waar nog maar weinig toeristen komen. Hier vind je schilderachtige plaatsjes en de mysterieuze abdijruïne van San Galgano.

De Valle d' Orcia in het zuidwesten van de provincie heeft misschien wel het meest fotogenieke landschap van Italië, met glooiende heuvels, zonnebloemvelden en cipressenlanen. Hier liggen ook de heuvelstadjes Pienza, Montepulciano en Montalcino.

Daarboven ligt het indrukwekkende kraterlandschap van de Crete Senesi, dat in het oosten grenst aan de provincie Arezzo.

< Tijdens de palio zijn de straten van Siena met vlaggen getooid.

DE PALIO

Twee keer per jaar op 2 juli en op 16 augustus vindt op het Piazza del Campo deze traditionele paardenrace tussen de verschillende stadswijken plaats. De voorbereidingen in en om het plein – zoals het oefenen met vaandelzwaaien – vinden al vanaf een dag of tien van tevoren plaats en zijn erg leuk om mee te maken. De race zelf bestaat uit drie ronden over het centrale Piazza del Campo en duurt gemiddeld slechts twee minuten. Elke *contrada* vaardigt een jockey af. Deze hebben vaak geen enkele binding met de wijk, maar worden van buiten de stad gehaald. Er gaat veel geld om in de palio en corruptie is ook hier geen vreemd begrip. Van de 17 districten kunnen er per keer slechts 10 meedoen. Door middel van loting wordt vastgesteld welke *contrade* zullen deelnemen. Ook de voor de race geselecteerde paarden worden door middel van loting aan de deelnemende *contrade* toegewezen. Het paard wordt vanaf dan verzorgd en bewaakt in een stal in de eigen wijk. De spanning loopt hoog op in de dagen rond de wedstrijd, en er vinden regelmatig knokpartijtjes plaats tussen de mannen van rivaliserende wijken.

Op de vooravond van de palio zitten de wijkbewoners bij elkaar aan lange tafels te eten. Ze bidden samen voor een goede afloop van de wedstrijd en zingen vrolijke strijdliezen om de aanwezige jockey aan te moedigen.

Op de ochtend van de wedstrijd wordt het paard in de parochiekerk onder het toezicht van de wijkbewoners gezegend. De deelnemende districten trekken met hun vaandels en in traditionele kostuums in optocht naar het Piazza del Campo. De rij wordt gesloten door de officiële stadskar die door ossen wordt getrokken. Daarop bevindt zich de prijs voor de winnaar: een vaan met een afbeelding van Maria. Vervolgens wordt het parcours vrijgemaakt en kunnen de duizenden bezoekers de beroemde paardenrace aanschouwen. De race duurt gemiddeld slechts twee minuten en de paarden worden bereden zonder zadel. De *contrada* waarvan het paard als eerste de finishlijn passeert, heeft gewonnen. Het maakt daarbij niet uit of de jockey er nog op zit. Na afloop wordt in de winnende *contrada* met grote uitbundigheid feestgevierd.

Vanwege de coronacrisis werd in 2020 de palio voor het eerst in 75 jaar geannuleerd. Op 2 juli 2022 waren de inwoners weer bevangen door hevige palio-koorts, toen voor het eerst in totaal drie jaar het evenement kon plaatsvinden.

Aan het plein staan het prachtige Palazzo Pubblico, met zijn fiere Torre del Mangia, het Palazzo Chigi-Zondadari en het grote ronde Palazzo Sansedoni. Op het plein zelf trekt vooral de grote fontein, de **Fonte Gaia**, de aandacht. De ‘Fontein van de Vreugde’ dankt zijn naam aan de uitzinnige vreugde

De elegante Torre del Mangia steekt hoog boven de stad uit.

die de bewoners van Siena in 1346 ervoeren, toen ze hem in gebruik konden nemen. Het leveren van vers water was altijd een probleem geweest in Siena, omdat het niet aan een rivier ligt. Deze bron werd gevoed door een ingenieus systeem van aquaducten van bijna 30 km lang, die het water uit de heuvels rond de stad haalden. De fontein werd door Jacopo della Quercia van 1400–1419 prachtig gedecoreerd. De water-sputende wolven vertegenwoordigen de legendarische wolvin die de tweeling Romulus en Remus zoogde, een verwijzing naar Siena's veronderstelde banden met het oude Rome.

Palazzo Pubblico

Het stadhuis van Siena (1288–1320) is een van de mooiste burgerlijke monumenten van Italië. Het eenvoudige maar sierlijke hoofdgebouw wordt bekroond door twee klokkentorentjes met kantelen. Daaronder bevindt zich in het midden een koperen cirkel met een vlammeende zon, met de afkorting 'IHS'. Het symbool siert de gevel van het *palazzo* al sinds 1425, en het ontwerp wordt toegekend aan Bernardinus van Siena (zie kader p. 248). Hij

BELANGRIJKE ADRESSEN EN TELEFOONNUMMERS

Ambassades en consulaten

- Nederland: Italiaanse ambassade in Nederland, Alexanderstraat 12, 2514 JL Den Haag, tel. 070 3021030 (amblaja.esteri.it)
- België: Italiaanse ambassade in België, Emile Clausstraat 28, 1050 Brussel, tel. 02/6433850 (ambbruxelles.esteri.it)
- Italië: Nederlandse ambassade in Italië, Via Michele Mercati 8, 00197 Rome, tel. 06-32286001
- Nederlands honorair consulaat in Florence (Consul Donato Nitti), Via della Torretta 16, 50137 Florence, tel. 0039 055 0749108
- Italië: Belgische ambassade in Italië, Via dei Monti Parioli 49, 00197 Rome, tel. 06 3609511
- Ereconsulaat België, Via dei Servi 28, 50123 Firenze, tel. 055282094

Ziekenhuizen

Op een interactieve overzichtskaart met ziekenhuizen in Toscane klik je op de dichtstbijzijnde stad; vervolgens kun je doorklikken naar het dichtstbijzijnde ziekenhuis in je omgeving (tuttocitta.it/ospedali-italia).

Politie

De Vigili Urbani houden toezicht in steden en dorpen. Bij hen kun je als toerist ook terecht voor informatie over allerlei lokale aangelegenheden. De Polizia Stradale houdt toezicht op het verkeer en de Carabinieri houden zich bezig met de zwaardere criminaliteit.

Noodgevallen

- Algemeen alarmnummer: 112
- Spoedeisende hulp voor kinderen: 114
- Ambulance: 118
- Brandweer: 115
- Politie: 113
- Pechhulp (Soccorso Stradale): 803116
- Verkeerspolitie: 577777
- Kustwacht: 1530
- Staatsbosbeheer brandpreventie: 1515
- Verkeersinformatie: 1518
- Nationale en internationale oproepen via telefonist: 170

TOERISTENBUREAUS

Regionale, provinciale en gemeentelijke verkeersbureaus

- Nationaal Italiaans Verkeersbureau in Toscane, Assessorato Regionale al Turismo, Via di Novoli 26, 50127 Firenze (toscanapromozione.it).